

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ανάπτυξη Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος

Ενότητα: Εκπαιδευτικό υλικό και πνευματικά δικαιώματα

Ανάπτυξη Ανοικτών Μαθημάτων – Οδηγός για θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας

Κεντρική Ομάδα Έργου «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών»

Κέντρο Λειτουργίας και Διαχείρισης Δικτύου

---

1. Εισαγωγή.....	5
2. Θέματα πνευματικών δικαιωμάτων σχετιζόμενα με την ενσωμάτωση εκπαιδευτικού υλικού σε Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα.....	6
3. Αδειοδότηση (εκπαιδευτικού υλικού) Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος με άδεια Creative Commons	12

Ο οδηγός αυτός απευθύνεται στους διδάσκοντες και τις διδάσκουσες του Πανεπιστημίου Αθηνών που επιθυμούν να δημιουργήσουν ένα Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα κατά τα πρότυπα του έργου «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών» (2012-2015) μετά το πέρας του έργου. Στον οδηγό παρουσιάζονται με συνοπτικό τρόπο πρακτικά κυρίως θέματα σχετιζόμενα με την Πνευματική Ιδιοκτησία, τα οποία είναι συνήθη κατά την ανάπτυξη Ανοικτών Ακαδημαϊκών Μαθημάτων και ανοικτού εκπαιδευτικού περιεχομένου εν γένει, και προτείνονται τρόποι διευθέτησής τους. Ο οδηγός αποτελεί μία συλλογή θεμάτων που ανέκυψαν κατά τη διάρκεια του συγκριμένου έργου και συνεπώς δεν μπορεί να καλύψει το σύνολο των εξειδικευμένων περιπτώσεων ούτε να υποκαταστήσει συγκεκριμένες συμβουλές από νομικό. Μία εκτενέστερη συλλογή σχετικών θεμάτων περιέχεται στο εκπαιδευτικό υλικό του ανοικτού ψηφιακού μαθήματος «Πνευματική Ιδιοκτησία και Ανοικτά Μαθήματα – Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι (OCG104)» της πλατφόρμας GUNET eClass στη διεύθυνση <http://eclass.gunet.gr/courses/OCGU104/>

Δήλωση αποποίησης ευθύνης: Το κείμενο αυτό περιέχει πληροφορίες γενικού μόνο χαρακτήρα οι οποίες δεν προορίζονται για την κάλυψη συγκεκριμένων περιπτώσεων φυσικών ή νομικών προσώπων. Οι πληροφορίες αυτές δεν είναι απαραίτητα πλήρεις, ακριβείς ή ενημερωμένες και δεν μπορούν να θεωρηθούν ως επαγγελματικές νομικές συμβουλές.

1. Εισαγωγή

Θέματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας υπεισέρχονται στη διαδικασία ανάπτυξης ενός Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος σε δύο φάσεις:

Η πρώτη φάση είναι αυτή της ανάπτυξης του εκπαιδευτικού υλικού του μαθήματος. Αυτό συνίσταται από το πρωτότυπο εκπαιδευτικό υλικό που δημιουργείται επί τούτου από τον διδάσκοντα/την διδάσκουσα, ενώ, ενδέχεται να εμπεριέχει και εκπαιδευτικούς πόρους διαφόρων μορφών (από απλό κείμενο έως διαγράμματα, εικόνες και αρχεία εικόνας και ήχου) που είτε έχουν παραχθεί από άλλους δημιουργούς είτε έχουν παραχθεί σε προηγούμενο χρόνο από τη διδάσκουσα/τον διδάσκοντα αλλά, στη συνέχεια η εκμετάλλευσή τους έχει ανατεθεί ή επιτραπεί σε κάποιον τρίτο (συνήθως εκδότη) μέσω κάποιας εκδοτικής σύμβασης ή σύμβασης εκμετάλλευσης. Τα ζητήματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας σε αυτή τη φάση σχετίζονται με την ενσωμάτωση των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών πόρων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το νομικό πλαίσιο επιτρέπει τη χρήση τους, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, χωρίς να πρέπει να προηγηθεί κάποια διαδικασία. Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να έχει προηγηθεί εκκαθάριση πνευματικών δικαιωμάτων: πρόκειται για τη διαδικασία με την οποία διαπιστώνεται σε ποιον ανήκουν τα δικαιώματα επί των εκπαιδευτικών πόρων και αποκτάται άδεια προκειμένου αυτοί να χρησιμοποιηθούν για συγκεκριμένη χρήση.

Η δεύτερη φάση είναι αυτή κατά την οποία το μάθημα έχει δημιουργηθεί, και επίκειται η ψηφιακή έκδοσή του ως Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα διαθέσιμο με ανοικτή πρόσβαση και με κάποια από τις ανοικτές άδειες Creative Commons. Στη φάση αυτή θα πρέπει να αποφασισθεί από τον διδάσκοντα/την διδάσκουσα ποια είναι η κατάλληλη άδεια για το μάθημα ως όλον και για το εκπαιδευτικό υλικό του, δηλαδή, να γίνει η «σύνδεσή» τους με κάποια από τις άδειες Creative Commons. Η διαδικασία αυτή είναι γνωστή ως αδειοδότηση. Η αδειοδότηση αποτελεί πράξη άσκησης των δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας από τον διδάσκοντα/την διδάσκουσα, και με αυτήν κοινοποιούνται στους πιθανούς χρήστες του μαθήματος και του εκπαιδευτικού υλικού οι όροι υπό τους οποίους είναι δυνατή η χρήση τους.

Το παρόν κείμενο αποτελεί έναν χρηστικό οδηγό για τη διευθέτηση των ζητημάτων που αναφέρονται και στις δύο αυτές φάσεις: το σχετικό υλικό παρουσιάζεται αντίστοιχα στις δύο ενότητες.

Στα επόμενα, ως εκπαιδευτικό υλικό ενός Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος θα νοούνται:

- Αρχεία κειμένου: διαφάνειες, σημειώσεις, ασκήσεις, δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά κτλ που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της διά ζώσης διδασκαλίας του μαθήματος.
- Αρχεία πολυμεσικού υλικού: αρχεία βίντεο, ήχου κ.α.

και ό,τι άλλο ανά περίπτωση μπορεί να συνοδεύει ως εκπαιδευτικό υλικό ένα Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα.

Τα συγγράμματα που παρέχονται στους φοιτητές και τις φοιτήτριες δεν θεωρούνται ως εκπαιδευτικό υλικό ενός Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος.

2. Θέματα πνευματικών δικαιωμάτων σχετιζόμενα με την ενσωμάτωση εκπαιδευτικού υλικού σε Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα

Στην ενότητα αυτή εξετάζονται τα συνηθέστερα ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων που ανακύπτουν κατά την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού υλικού ενός Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος και προτείνονται τρόποι διευθέτησής τους.

Με βάση την πορεία που προτείνεται να ακολουθηθεί ώστε να διευθετηθούν θέματα πνευματικών δικαιωμάτων και να μπορέσει να ενσωματωθεί εκπαιδευτικό υλικό σε ένα Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα, αυτό κατατάσσεται στις ακόλουθες κατηγορίες:

Κατηγορία 1

Εκπαιδευτικό υλικό που έχει αναπτυχθεί από τον διδάσκοντα/τη διδάσκουσα και

- είτε δεν έχει δημοσιευτεί (έντυπα ή ηλεκτρονικά),
- είτε έχει ήδη δημοσιευθεί (έντυπα ή ηλεκτρονικά) με ανοικτή άδεια.

Το υλικό της κατηγορίας αυτής μπορεί να ενσωματωθεί απ' ευθείας στο/ως εκπαιδευτικό υλικό ενός Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος.

Εάν το υλικό είναι αδημοσίευτο, προτείνεται να ενσωματωθεί στο σχετικό αρχείο το λεγόμενο Σημείωμα Αναφοράς, στο οποίο αναγράφονται τα σχετικά με το Copyright επί του υλικού. Το Σημείωμα Αναφοράς είναι ένα κείμενο της ακόλουθης μορφής (και αποτελεί τμήμα των προτεινόμενων από το έργο templates για αρχεία MS-Word, MS-Powerpoint, LaTeX):

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright (Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών), Όνομα μέλους ή μελών ΔΕΠ, Έτος. Όνομα μέλους ή μελών ΔΕΠ. «Τίτλος Μαθήματος. Τίτλος ενότητας». Έκδοση: 1.0. Αθήνα Έτος. Διαθέσιμο από τη διαδικτυακή διεύθυνση: σύνδεσμο μαθήματος.

Επιπλέον, και, εφόσον η διδάσκουσα/ο διδάσκων επιθυμούν να αδειοδοτήσουν το εκπαιδευτικό υλικό με κάποια από τις άδειες Creative Commons, θα πρέπει να ενσωματωθεί στο σχετικό αρχείο η σχετική σήμανση: τα σχετικά θέματα παρουσιάζονται στην Ενότητα 2.

Εάν το υλικό έχει ήδη δημοσιευτεί με κάποια από τις ανοικτές άδειες Creative Commons, το μόνο που απαιτείται είναι να γίνει η αναφορά (με τον τρόπο που απαιτεί η άδεια) στην αρχική δημοσίευση. Η αναφορά μπορεί να συμπεριληφθεί στο λεγόμενο «Σημείωμα χρήσης έργων τρίτων», το οποίο βρίσκεται ενσωματωμένο στα προτεινόμενα από το έργο templates αρχείων MS-Word, MS-Powerpoint και Latex.

Κατηγορία 2

Εκπαιδευτικό υλικό που έχει αναπτυχθεί από τον διδάσκοντα/τη διδάσκουσα και έχει δημοσιευτεί, αλλά όχι με ανοικτή άδεια.

Τυπικά παραδείγματα υλικού αυτής της κατηγορίας είναι τα βιβλία καθώς και τα άρθρα που έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά. Προκειμένου να ενσωματωθεί σε ένα Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα το υλικό αυτής της κατηγορίας ή μέρος του (σχήματα, εικόνες, διαγράμματα κτλ), ο διδάσκων/η διδάσκουσα θα πρέπει να ελέγξει τα σχετικά νομικά κείμενα (εκδοτική σύμβαση,

σύμβαση εκμετάλλευσης) που έχει υπογράψει με τον εκδοτικό οίκο, καθώς σε πολλές περιπτώσεις, οι συγγραφείς διατηρούν βάσει της σύμβασής τους το δικαίωμα χρήσης του δημοσιευμένου υλικού για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Εάν η σύμβαση δεν προβλέπει ρητά ότι ο συγγραφέας μπορεί να χρησιμοποιήσει το υλικό για εκπαιδευτικούς σκοπούς με ανοικτή πρόσβαση στο Διαδίκτυο, τότε ο διδάσκων/η διδάσκουσα θα πρέπει να ακολουθήσει τη διαδικασία αίτησης λήψης άδειας από τον εκδοτικό οίκο. Διευκρινίζεται ότι ο γενικός όρος «για εκπαιδευτική χρήση» ή «για χρήση από τους φοιτητές» που ενδεχομένως αναφέρεται στη σύμβαση δεν καλύπτει κατ' ανάγκη την περίπτωση ανοικτής πρόσβασης στο υλικό αυτό και θα πρέπει να διευκρινιστεί. Δεδομένης της υφιστάμενης σχέσης του διδάσκοντα/της διδάσκουσας με τον εκδοτικό οίκο, η όλη διαδικασία είναι συνήθως σύντομη. Επίσης, είναι αρκετά πιθανό η άδεια να δοθεί χωρίς κάποιο κόστος, καθώς, συνήθως, η αναφορά σε κάποιο βιβλίο εν δυνάμει μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των πωλήσεών του.

Η ενσωμάτωση του υλικού μπορεί να γίνει μετά τη λήψη της σχετικής άδειας και ακολουθώντας τους όρους χρήσης και αναφοράς που αυτή καθορίζει. Η αναφορά στο υλικό αυτό παρατίθεται στο λεγόμενο «Σημείωμα χρήσης έργων τρίτων», το οποίο βρίσκεται ενσωματωμένο στα προτεινόμενα από το έργο templates αρχείων MS-Word, MS-Powerpoint και LaTeX.

Κατηγορία 3

Εκπαιδευτικοί πόροι που έχουν αναπτυχθεί από άλλους των οποίων είναι γνωστή η ταυτότητα.

Το υλικό της κατηγορίας αυτής μπορεί να ενσωματωθεί στο/ως εκπαιδευτικό υλικό ενός Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος εφόσον εμπίπτει σε κάποια από τις ακόλουθες περιπτώσεις:

1. Το υλικό βρίσκεται στο λεγόμενο «δημόσιο τομέα» (public domain). Τούτο συμβαίνει:
  - a) Σε έργα που από τη δημιουργία τους προορίζονται για το δημόσιο τομέα και διατίθενται “not-copyrighted”. Προκειμένου περί έργων στο Διαδίκτυο, η πληροφορία αυτή αναγράφεται σε σχετική ενότητα του ιστότοπου υπό τον τίτλο “Terms of use”, “Usage and Copyright”, «Όροι χρήσης» ή κάποιον παρεμφερή όρο.
  - b) Σε έργα των οποίων τα δικαιώματα έχουν χρονικά εκπνεύσει. Αυτό γίνεται αυτομάτως 70 χρόνια μετά το θάνατο του δημιουργού (ωστόσο, προκειμένου περί έντυπης έκδοσης, και οι εκδότες διατηρούν συγγενικά δικαιώματα επ' αυτής, τα οποία εκτείνονται 50 χρόνια από την τελευταία έκδοση).

Στην περίπτωση αυτή, δεν απαιτείται να προηγηθεί κάποια ενέργεια εκκαθάρισης. Ωστόσο, θα πρέπει να γίνει αναφορά στην πηγή του υλικού, αναγράφοντάς την στο λεγόμενο «Σημείωμα χρήσης έργων τρίτων», το οποίο βρίσκεται ενσωματωμένο στα προτεινόμενα από το έργο templates αρχείων MS-Word, MS-Powerpoint και Latex.

2. Το υλικό διατίθεται με άδεια Creative Commons.

Στην περίπτωση που η άδεια αυτού του υλικού είναι συμβατή με την άδεια με την οποία θα διατίθεται το Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα, δεν απαιτείται να προηγηθεί κάποια ενέργεια εκκαθάρισης. Στο σημείο αυτό διευκρινίζεται ότι δεν είναι όλες οι άδειες συμβατές μεταξύ τους. Ορισμένες άδειες CC είναι πολύ περιοριστικές, όπως για παράδειγμα η BY-NC-ND και η BY-NC-SA οι οποίες είναι συμβατές μόνο με τον εαυτό τους. Η συμβατότητα μεταξύ των αδειών CC παρουσιάζεται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Compatible licenses						

Συμβατότητα μεταξύ των αδειών CC

Καθώς όλες οι άδειες CC περιέχουν το στοιχείο «Αναφορά (BY)», θα πρέπει επίσης να συμπεριληφθεί η αναφορά στο υλικό αυτό με τον ακριβή τρόπο που καθορίζει το στοιχείο «Αναφορά (BY)». Εάν δεν υπάρχει τέτοια αναφορά, θα πρέπει να αναφερθούν τα εξής στοιχεία: α) ο δημιουργός β) ο τίτλος του έργου γ) το URI που φιλοξενεί το υλικό δ) το είδος της άδειας CC με τον σχετικό σύνδεσμο στον ιστότοπο των Creative Commons ε) το σημείωμα αναφοράς στον κάτοχο του Copyright του έργου. Η αναφορά γίνεται στο λεγόμενο «Σημείωμα χρήσης έργων τρίτων», το οποίο βρίσκεται ενσωματωμένο στα προτεινόμενα από το έργο templates αρχείων MS-Word, MS-Powerpoint και LaTeX.

Στην περίπτωση που η άδεια αυτού του υλικού δεν είναι συμβατή με την άδεια με την οποία θα διατίθεται το Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα, θα πρέπει να ακολουθηθεί η διαδικασία αίτησης λήψης άδειας χρήσης. Η ενσωμάτωση του υλικού μπορεί να γίνει μετά τη λήψη της σχετικής άδειας και ακολουθώντας τους όρους χρήσης και αναφοράς που αυτή καθορίζει. Και σε αυτή την περίπτωση, η αναφορά στο υλικό παρατίθεται στο «Σημείωμα χρήσης έργων τρίτων».

- Υφίσταται το περιουσιακό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί του υλικού, αλλά, η ενσωμάτωσή του στο Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα εμπίπτει στον λεγόμενο «περιορισμό της παράθεσης αποσπασμάτων» για κριτική ή άσκηση γνώμης που περιγράφεται στο άρθρο 19 του Ν2121/93. Γενικά, οι περιορισμοί του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας (ή εξαιρέσεις του δικαιώματος, ή fair use (ΗΠΑ) ή fair dealing (Ηνωμένο Βασίλειο)) έχουν θεσπιστεί προκειμένου να είναι η δυνατή η πραγματοποίηση μιας σειράς από πράξεις που ο νομοθέτης έκρινε κοινωνικά και οικονομικά σημαντικές. Εάν η χρήση του υλικού εμπίπτει σε αυτόν τον περιορισμό, τότε μπορεί να γίνει χωρίς την άδεια του δικαιούχου του περιουσιακού δικαιώματος. Οι προϋποθέσεις για να εμπίπτει το υλικό στα προβλεπόμενα από το νόμο για τον «περιορισμό της παράθεσης αποσπασμάτων» καθώς και τα βασικά σημεία του περιλαμβάνονται στον ακόλουθο πίνακα:

Περιγραφή περιορισμού	Παράθεση αποσπασμάτων (του έργου)
Είδος Έργου	Κάθε είδος έργου
Πράξεις που μπορούν να τελεστούν επί των αποσπασμάτων χωρίς την άδεια του δικαιούχου του περιουσιακού δικαιώματος του έργου	Οποιαδήποτε (π.χ. αναπαραγωγή, διάθεση στο κοινό, δημόσια εκτέλεση κλπ)

Σκοπός των πράξεων	Κριτική ή υποστήριξη γνώμης τελούμενη οπουδήποτε. Σημειώνεται ότι η διδασκαλία δεν μπορεί αφ' εαυτή να θεωρηθεί ως υποστήριξη γνώμης.
Άλλες προϋποθέσεις	(α) Το απόσπασμα του έργου να είναι σύντομο. (β) Η παράθεση να δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό. (γ) Το απόσπασμα να προέρχεται από έργο που έχει γίνει νομίμως γνωστό (δημοσιευμένο) στο κοινό. (δ) Η χρήση να είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη, δηλαδή το γενικό κανόνα των τριών σταδίων: - να είναι εξαιρετική. - να μην αντίκειται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου. - να μην θίγει αδικαιολόγητα τα συμφέροντα του δικαιούχου. (ε) Να γίνει αναφορά: - στον τίτλο του έργου από τον οποίο προέρχεται το απόσπασμα. - στο όνομα του συγγραφέα (εφόσον αναφέρεται στην πηγή). - στο όνομα του εκδότη (εφόσον αναφέρεται στην πηγή).
Τι δεν απαιτείται	Δεν απαιτείται άδεια του δικαιούχου του περιουσιακού δικαιώματος ούτε αμοιβή του.

Εφόσον τελικώς γίνει χρήση τέτοιου υλικού, η απαιτούμενη από το νόμο αναφορά στον τίτλο του έργου από τον οποίο προέρχεται το απόσπασμα, στο όνομα του συγγραφέα (εφόσον αναφέρεται στην πηγή) και στο όνομα του εκδότη (εφόσον αναφέρεται στην πηγή), γίνεται στο λεγόμενο «Σημείωμα χρήσης έργων τρίτων» το οποίο βρίσκεται ενσωματωμένο στα προτεινόμενα από το έργο templates αρχείων MS-Word, MS-Powerpoint και LaTeX.

Διευκρινίζεται ότι η ενσωμάτωση κεφαλαίου βιβλίου ή αυτούσιου άρθρου δεν εμπίπτει σε αυτόν τον περιορισμό, καθώς δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι αποτελούν σύντομα αποσπάσματα ούτε ότι δεν θίγουν τα συμφέροντα του δικαιούχου του περιουσιακού δικαιώματος. Ομοίως, η ενσωμάτωση π.χ μίας φωτογραφίας για λόγους διακοσμητικούς δεν εμπίπτει σε αυτόν τον περιορισμό.

Μία συνήθης παρανόηση για τη χρήση του υλικού της συγκεκριμένης κατηγορίας είναι ότι αυτή επιτρέπεται εφόσον γίνεται για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Όντως, υφίσταται ένας σχετικός με τη διδασκαλία περιορισμός: ο αναφερόμενος στο άρθρο 21 του Ν2121/93 περιορισμός αναπαραγωγής για διδασκαλία. Βάσει αυτού «επιτρέπεται χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, η αναπαραγωγή άρθρων νομίμως δημοσιευμένων σε εφημερίδα ή σε περιοδικό, σύντομων αποσπασμάτων έργου ή τμημάτων σύντομου έργου ή έργου των εικαστικών τεχνών νομίμως δημοσιευμένου, εφόσον γίνεται αποκλειστικά για τη διδασκαλία ή τις εξετάσεις σε εκπαιδευτικό ίδρυμα ...». Ο περιορισμός αυτός, ωστόσο, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ενσωμάτωση υλικού σε Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα διότι αναφέρεται στο λεγόμενο «δικαίωμα αναπαραγωγής», ενώ η διάθεση στο Διαδίκτυο αντιστοιχεί στο «δικαίωμα διάθεσης στο κοινό». Επιπρόσθετα, ως «εκπαιδευτικό ίδρυμα» στο νόμο νοείται ο φυσικός του χώρος ή (οριακά) ψηφιακός χώρος με κλειστή

πρόσβαση. Η ιδρυματική πλατφόρμα με ανοικτή πρόσβαση δεν θεωρείται ότι αποτελεί μέρος αυτού που ο νόμος ορίζει ως «εκπαιδευτικό ίδρυμα».

4. Υφίσταται το περιουσιακό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί του υλικού και η ενσωμάτωσή του στο Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα δεν εμπίπτει στον «περιορισμό της παράθεσης αποσπασμάτων».

Στην περίπτωση αυτή προκειμένου το υλικό να ενσωματωθεί στο Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα θα πρέπει να ζητηθεί και να δοθεί άδεια για τη συγκεκριμένη χρήση από τον δικαιούχο του περιουσιακού δικαιώματος. Η όλη διαδικασία αίτησης λήψης άδειας χρήσης μπορεί να είναι απλή, σύντομη και χωρίς κόστος έως χρονοβόρα, ακριβή, περιοριστική ως προς τη χρήση και τελικώς ασύμφορη. Προτείνεται πριν την εκκίνηση της όλης διαδικασίας να διερευνηθεί το κόστος της σε χρόνο και χρήματα και να αξιολογηθεί εάν οι όροι χρήσης καλύπτουν τις αντίστοιχες ανάγκες.

Στην περίπτωση που αποφασιστεί από τον διδάσκοντα/τη διδάσκουσα ότι δεν θα ακολουθηθεί η διαδικασία αίτησης λήψης άδειας, το εν λόγω υλικό δεν μπορεί να ενσωματωθεί στο Ανοικτό Ακαδημαϊκό Μάθημα. Στην περίπτωση αυτή το υλικό θα πρέπει παραλειφθεί ή να αντικατασταθεί. Αναλυτικά στοιχεία για τη διαδικασία της αντικατάστασης εκπαιδευτικών πόρων καθώς και συλλογή πηγών στις οποίες μπορεί να αναζητηθεί υλικό με ανοικτή άδεια παρατίθενται στο κείμενο «Πρακτικός Οδηγός Αντικατάστασης Περιεχομένου» του ανοικτού ψηφιακού μαθήματος «Πνευματική Ιδιοκτησία και Ανοικτά Μαθήματα – Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι (OCG104)» στη διεύθυνση <http://eclass.gunet.gr/courses/OCGU104/>

Στην περίπτωση που τελικώς ακολουθηθεί η διαδικασία αίτησης λήψης άδειας χρήσης, θα πρέπει να απευθυνθεί το σχετικό αίτημα από τον διδάσκοντα/τη διδάσκουσα προς τον δικαιούχο του περιουσιακού δικαιώματος (συνήθως τον εκδότη) του υλικού. Η σχετική αίτηση προτείνεται να περιλαμβάνει μία παράγραφο της μορφής:

Ζητώ την άδειά σας προκειμένου

- Να συμπεριληφθούν οι εξής φωτογραφίες/εικονογραφήσεις/διαγράμματα κτλ [παρατίθεται σχετικός κατάλογος] του βιβλίου/άρθρου κ.τ.λ [παρατίθεται η βιβλιογραφική αναφορά] στο εκπαιδευτικό υλικό (ψηφιακές διαφάνειες, σημειώσεις, ασκήσεις κ.ά.) του ανοικτού ψηφιακού μαθήματος «[παρατίθεται ο τίτλος του μαθήματος]» και να γίνεται αναφορά σε αυτά με τον τρόπο με τον οποία εσείς θα μας υποδείξετε, καθώς και
- Να αναρτηθούν στο Διαδίκτυο με ανοικτή πρόσβαση σε πλατφόρμα/ες του ΕΚΠΑ.

Η ενσωμάτωση του υλικού μπορεί να γίνει μετά τη λήψη της σχετικής άδειας (για την οποία ενδέχεται να απαιτηθεί η καταβολή τελών) και ακολουθώντας τους όρους χρήσης και αναφοράς που αυτή καθορίζει. Η αναφορά στο υλικό αυτό παρατίθεται στο λεγόμενο «Σημείωμα χρήσης έργων τρίτων» το οποίο βρίσκεται ενσωματωμένο στα προτεινόμενα από το έργο templates αρχείων MS-Word, MS-Powerpoint και LaTeX.

Κατηγορία 4

Εκπαιδευτικοί πόροι που έχουν αναπτυχθεί από δημιουργούς των οποίων δεν είναι γνωστή η ταυτότητα.

Για το υλικό της κατηγορίας αυτής, η διαδικασία εκκαθάρισης ενδέχεται να είναι πρακτικώς αδύνατη ή ασύμφορη. Μία συνήθης περίπτωση σε αυτή την κατηγορία είναι υλικό που εντοπίστηκε στο

Διαδίκτυο και για το οποίο δεν υπάρχουν καθόλου στοιχεία για τον δημιουργό ή τον δικαιούχο του περιουσιακού δικαιώματος, ή, αν υπάρχουν, δεν είναι δυνατόν να ελεγχθεί η εγκυρότητά τους. Σημειώνεται ότι η απουσία της σήμανσης του Copyright από ένα έργο δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι το έργο δεν έχει Copyright. Παρ' ότι, σε πρώτη ανάγνωση, μπορεί να θεωρήσει κανείς ότι το υλικό αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί εάν εμπίπτει στα προβλεπόμενα από το νόμο για τον «περιορισμό της παράθεσης αποσπασμάτων», τούτο δεν ισχύει κατ' ανάγκη από τη στιγμή που δεν είναι δυνατόν να γίνει η απαιτούμενη από το νόμο αναφορά στον τίτλο του έργου από τον οποίο προέρχεται το απόσπασμα, στο όνομα του συγγραφέα και στο όνομα του εκδότη.

Η πιο ασφαλής προσέγγιση για το υλικό αυτής της κατηγορίας είναι να αντικατασταθεί από υλικό της Κατηγορίας 3 ή από υλικό που θα δημιουργηθεί επί τούτου. Αναλυτικά στοιχεία για τη διαδικασία της αντικατάστασης εκπαιδευτικών πόρων καθώς και συλλογή πηγών στις οποίες μπορεί να αναζητηθεί υλικό με ανοικτή άδεια παρατίθενται στο κείμενο «Πρακτικός Οδηγός Αντικατάστασης Περιεχομένου» του ανοικτού ψηφιακού μαθήματος «Πνευματική Ιδιοκτησία και Ανοικτά Μαθήματα – Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι (OCG104)» στη διεύθυνση <http://eclass.gunet.gr/courses/OCGU104/>

3. Αδειοδότηση (εκπαιδευτικού υλικού) Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος με άδεια Creative Commons

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται θέματα σχετικά με την επιλογή από τον διδάσκοντα/την διδάσκουσα της κατάλληλης άδειας Creative Commons για την αδειοδότηση του εκπαιδευτικού υλικού ενός Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος και του Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος ως συνόλου.

Οι άδειες Creative Commons έχουν παρουσιαστεί συνοπτικά στον οδηγό «Ανοικτά Μαθήματα – Βασικά σημεία του νομικού πλαισίου που διέπει τα δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας». Αναλυτικά στοιχεία παρουσιάζονται στον ιστότοπο <http://creativecommons.org/licenses/>

Στη συνέχεια, παρατίθεται μία παρουσίαση των αδειών Creative Commons από τη σκοπιά των πλεονεκτημάτων/μειονεκτημάτων τους.

(α) **Η άδεια CC Αναφορά δημιουργού (BY)** αποτελεί την πιο φιλελεύθερη άδεια επί του έργου υπό την έννοια ότι παρέχει στο μελλοντικό χρήστη του έργου το μέγιστο αριθμό ελευθεριών και συνεπώς επιτρέπει τη μέγιστη επαναχρησιμοποίησή του. Για το λόγο αυτό, η συγκεκριμένη άδεια χρησιμοποιείται συνήθως για την περαιτέρω χρήση δημόσιας πληροφορίας (πληροφορίας προερχόμενης από δημόσιους οργανισμούς όπως <http://www.data.gov.gr/>). Η άδεια αυτή, λοιπόν, προτείνεται στις περιπτώσεις που ο διδάσκων/η διδάσκουσα επιθυμεί τη μέγιστη δυνατή επαναχρησιμοποίηση του έργου του.

(β) **Η άδεια CC Αναφορά δημιουργού - Παρόμοια Διανομή (BY-SA)** αποτελεί ίσως την πιο ευρέως χρησιμοποιούμενη άδεια καθώς είναι η άδεια που χρησιμοποιείται στη Wikipedia. Προτείνεται ως η πιο εύχρηστη άδεια για ανοικτά μαθήματα και ανοικτούς εκπαιδευτικούς πόρους καθώς, στην πραγματικότητα αποκλείει την εμπορική χρήση του έργου από τρίτους επιβάλλοντας την περαιτέρω διάθεση είτε του ίδιου του έργου ως όλον είτε παραγώγων του έργων με την ίδια ακριβώς άδεια.

(γ) **Η άδεια CC Αναφορά δημιουργού - Όχι Παράγωγα Έργα (BY-ND)** είναι η άδεια που δεν επιτρέπει τη δημιουργία παράγωγων έργων. Η συγκεκριμένη άδεια είναι χρήσιμη μόνο στην περίπτωση που ο διδάσκων/η διδάσκουσα επιθυμεί να παρέχει απλή πρόσβαση στο έργο του και να επιτρέπει την επαναδιανομή του αλλά όχι την πραγματοποίηση οποιασδήποτε αλλαγής σε αυτό. Συνεπώς, η άδεια αυτή χρησιμοποιείται κυρίως όταν βασικό ζητούμενο είναι η διατήρηση της ακεραιότητας του έργου.

(δ) **Η άδεια CC Αναφορά δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση (BY-NC)** είναι η άδεια που απαγορεύει την εμπορική χρήση του ίδιου του έργου, αλλά, επιτρέπει την εμπορική χρήση παράγωγα έργων. Η συγκεκριμένη άδεια δεν χρησιμοποιείται πολύ συχνά λόγω της ασάφειας που υπάρχει ως προς το τι συνιστά εμπορική χρήση, αλλά και γιατί δεν θέτει σχετικούς περιορισμούς στη χρήση παράγωγων έργων.

ε) **Η άδεια CC Αναφορά δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή (BY-NC-SA)** αποτελεί μία από τις πλέον δημοφιλείς άδειες Creative Commons καθώς επιτρέπει τη δημιουργία παράγωγων έργων, αλλά, όχι για εμπορική χρήση. Το βασικό θετικό στοιχείο της άδειας αυτής είναι ότι ο διδάσκων/η διδάσκουσα μπορεί να αποκλείσει άλλους από την εμπορική εκμετάλλευση του έργου. Το αρνητικό σημείο είναι ότι υπάρχει μεγάλη ασάφεια σε σχέση με το τι συνιστά εμπορική χρήση και τι όχι και κατά συνέπεια δημιουργείται ανασφάλεια δικαίου σε σχέση με το εύρος της άδειας που πραγματικά αποκτά ο αδειοδόχος.

(στ) Η άδεια **CC Αναφορά δημιουργού - Όχι Παράγωγα Έργα - Μη Εμπορική Χρήση (BY-NC-ND)** είναι η άδεια που απαγορεύει τη δημιουργία παραγώγων έργων και την εμπορική χρήση. Πρόκειται για την πιο περιοριστική άδεια CC και χρησιμοποιείται στην περίπτωση που ο διδάσκων/η διδάσκουσα επιθυμεί να διατηρείται η ακεραιότητα του έργου και ταυτόχρονα να μην επιτρέπεται η εμπορική εκμετάλλευση του χωρίς ξεχωριστή άδεια.

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται σαφές ότι τα βασικά κριτήρια για την επιλογή από τον διδάσκοντα/τη διδάσκουσα της κατάλληλης άδειας CC για την αδειοδότηση του μαθήματος και του εκπαιδευτικού υλικού είναι:

- Το **κριτήριο δημιουργίας παραγώγων**: ο διδάσκων/η διδάσκουσα αποφασίζει εάν επιτρέπει ή όχι να βασιστεί κάποιος στο έργο του/της προκειμένου να το εξελίξει πραγματοποιώντας αλλαγές και δημιουργώντας ένα νέο παράγωγο έργο. Στην περίπτωση που είναι επιθυμητή η δημιουργία παραγώγων έργων, ο διδάσκων/η διδάσκουσα αποφασίζει εάν αυτά θα διανέμονται με όρους παρόμοιους με αυτούς του αρχικού έργου (μαθήματος ή εκπαιδευτικού υλικού) – **κριτήριο παρόμοιας διανομής**- ή όχι.
- Το **κριτήριο εμπορικής χρήσης**: ο διδάσκων/η διδάσκουσα αποφασίζει εάν επιτρέπει ή όχι την εμπορική χρήση του έργου (μαθήματος ή εκπαιδευτικού υλικού) από τρίτους.

Καθώς νομικά, το τι συνιστά εμπορική χρήση ενός έργου είναι πολύπλοκο ζήτημα, προτείνεται το εκπαιδευτικό υλικό να περιλαμβάνει ένα σχετικό διευκρινιστικό σημείωμα. Ένα τέτοιο σημείωμα εμπεριέχεται στα προτεινόμενα από το έργο templates για αρχεία MS-Word, MS-Powerpoint και LaTeX.

Περισσότερα στοιχεία για την επιλογή της κατάλληλης άδειας Creative Commons παρουσιάζονται στη διεύθυνση <https://creativecommons.ellak.gr/2015/09/11/pos-na-epilexete-tin-katallili-adia-creative-commons/>

Επίσης, ένας εύχρηστος **οδηγός (wizard) για την επιλογή της κατάλληλης άδειας** μπορεί να βρεθεί στην ακόλουθη διεύθυνση: <http://creativecommons.org/choose/>

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

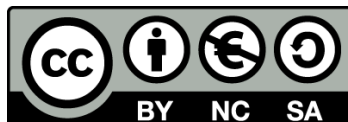
Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, «Ανάπτυξη Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος. Εκπαιδευτικό υλικό και πνευματικά δικαιώματα. Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα – Ανάπτυξη Ανοικτών Μαθημάτων – Οδηγός για θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: [σύνδεσμο μαθήματος](#).

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

